

ЛИКОВНА ЈЕСЕН

ИНИЦИЈАТИВЕ

МИЛАН КОЊОВИЋ | ДРАГАН СТОЈКОВ

Каталог првог Салона
Ликовне јесени, 1961. године

ЛИКОВНА ЈЕСЕН 1961–2021: МИЛАН КОЊОВИЋ И ДРАГАН СТОЈКОВ – ИНИЦИЈАТИВЕ

Манифестација Ликовна јесен у Сомбору је основана 1961 а ове године се обележава шестдесета годишњица постојања. Ову значајну манифестацију покренуо је Милан Коњовић један од најзначајнијих сликара целокупног српског сликарства. Првобитна Коњовићева идеја је била да се установљењем ове манифестације савремене уметности у његовом Сомбору обезбеди стална могућност праћења „протока“ уметничких актуелности. Милан Коњовић је у том тренутку био изузетно афирмисан и поштован уметник. Његово учешће у југословенском и српском сликарству прве половине двадесетог века је изузетно значајно јер константно био међу заговорницима сликарског модернизма – у раним двадесетим годинама био је један од малобројних атера кубистичког покрета (Добровић, Шумановић, Радовић, Коњовић, Петров, Бијелић) који су се упустили у онтолошко разматрање слике и њеног смисла; током тридесетих је у Паризу формирао свој аутентични експресионистички став који је на аутетнично пиктуралан начин иtekako одражавао дух напетости света у периоду између два велика светска рата; у раним поратним годинама он је међу уметницима који се најодлучније супротстављају регресистичком и политичком карактеру соц-реализма. Коњовић је међу оним уметницима који су се залагали за аутономију слике која досеже ставове хусерловске феноменоологије и подразумева појаве јасно дефинисаног суштинског смисла и битка. Због супротстављања соц-реализму био је нападан, оптуживан и омаловажаван али је све то, већ током педесетих година, превазишао захваљујући својим изложbenim наступима, нарочито изложбом „Људи“ одржаној у Павиљону „Цвијета Зузорић“ у Београду 1951. године, када његов експресионизам и чистоту пиктуралне мисли похваљује Миодраг Б. Протић, тадашњи млади критичар НИН-а... Због тога је Коњовићева иницијатива (не само око оснивања Ликовне јесени) била изузетно значајна – почетком шездесетих година прошлог века он је на различите начине (својим сликарством, организационим активизмом, учешћем у војвођанским ликовним колонијама, установљењем Галерије Милан Коњовић) подржао тадашњи велики преокрет у југословенској уметности и у великој мери учествовао у усмеравању нашег сликарства ка путевима модерности... И одиста, управо су на Ликовној јесени у Сомбору, у неколико наврата промовисане нове појаве: 1962. године је, како

је то запазио Лазар Трифуновић, одржана најзначајнија изложба апстракцијског и енформел сликарства у нас а током наредних година, све до последње деценије двадесетог века, на сомборским изложбама регистроване су скоро све актуелне сликарске тенденције које су захватале југословенско сликарство; шездесетих је то била апстракција, седамдесетих фантастика, поп-арт и тзв. нова фигурација; у осамдесетим су сагледавани токови постмодернистичке нове слике и других (нео) експресионистичких појава у југословенској ликовној уметности, а забележени су и неки рани пријери уметности деведесетих... Због тога је, читавим својим трајањем и деловањем, Ликовна јесен постала важна и ауторитативна изложба југословенског сликарства друге половине двадесетог века а Сомбор један од центара тадашње југословенске ликовне уметности.

Идеја Ликовне јесени у Сомбору је заживела пре свега захваљујући снази Коњовићеве иницијативе и воље. Заложивши свој уметнички ауторитет Милан Коњовић је у граду на северу Бачке, дакле, изван центра, на маргини, успоставио једну важну изложбену манифестацију и установио атмосферу у којој је доминирао уметнички дигнитет, у којој је уметност постала чињеница свакодневног живљења, у којој је установљена естетско-етичка категорија по којој се одмеравало стање савремености и културне освешћености. Сам Коњовић је, дакако, уредно и приљежно, учествовао на изложбама Ликовне јесени. Његов сликарски континуитет после шездесетих година га је водио од експресионистичке слике ка „сликарству геста и акције“ (Л. Трифуновић) па све до последње епизоде остварене крајем осамдесетих и на самом почетку деведесетих а која је инспирисана византијским сликарством... У свим тим експресионистичким варијацијама је константно и сугестивно афирмисана примарна снага ликовних елемената, дакле оних аутентичних особености на којима се заснива аутентика слике и њених онтологских карактеристичности. Нажалост, Ликовна јесен је деловала таман толико колико је трајало стваралаштво Милана Коњовића; он умире 1993. године а већ 1995. године је, саобразно дешавањима у тадашњем друштву, ова југословенска изложба престала да постоји – баш као и остале изложбе на којима су учествовали уметници из читаве СФРЈ. Исте те 1995. године, Ликовна јесен је и административно угашена.

Сомбор је без Ликовне јесени био више од деценије и по.

Но, захваљујући опсесији и упорним настојањима Драгана Стојкова, током 2008. године манифестација Ликовна јесен је обновљена. Поново је један сомборски сликар свом граду „обезбедио“ значење битног центара наше савремене уметности. Обнова Ликовне јесени је обогатила културни миље Сомбора али је својим деловањем освежила његов интерни уметнички живот те захваљујући Стојковљевој иницијативи Сомбор поново постаје не само стециште већ и место стварања уметничких актуелности.

Стојков је имао озбиљне разлоге да се ангажује на обнови Ликовне јесени. Један је, извесно, био локал-патриотски. Преставником деловања Ликовне јесени Драганов родни град је изгубио статус важног пункта сликарске савремености. Због тога је покушај обнове имао свој пуни смисао. Други разлог, а за сликара Стојкова можда и најзначајнији, извесно је сасвим сентименталног карактера. „Ликовна јесен је генерацијама ликовних уметника значила много више од обичне изложбе, за њих је била много више од пуке ликовне смотре. Зато је немогуће да се о њеном обнављању, о њеном оживљавању говори без емоција“ – записује Стојков у каталогу поново покренуте Ликовне јесени 2008. године. Овај данас реализовани и афирмисани уметник се сећа својих раних учешћа на тој изложби започетих средином седамдесетих година прошлог века. У тим, још увек прелудијским данима његовог сликарства, излагање на овој изложби је представљало истински подстицај. Контакти са Коњовићем, сусрети са афирмисаним југословенским уметницима и критичарима, осећај припадности једној тада надолазећој генерацији актера „нове фигурације“ – све је то уверавало младог Стојкова да је на правом путу. Због тога је у његовој личној пројекцији Ликовна јесен важна тачка сопственог развоја и манифестација према којој осећа истински респект.

Конечно, потребно је нагласити да је приликом борбе за обнову Ликовне јесени као традиционалне изложбе сликарства, Драган Стојков исказао и властиту уметничку интуицију. Током пре-кретнице векова, поготово након 2000-те, у уметности се дешавају значајне промене. Развијени и умрежени дигитални системи постају доминантни а технолошке слике најразличитијег порекла, статуса и намера чине данашњу иконосферу. Општа медијализација постаје глобални амбијент у којем се минимизира статус и утицај уметникове слике чиме се угрожава хуманитатис принципија артис у актуелним друштвеним и уметничким токовима. Дакле, Драган Стојков је све то перципирао и реаговао. Због тога, у већ поменутом тексту, записује: „желимо да подстакнемо интересовање за обнову слике... да она остане у средишту сваког ликовног израза“...

На крају ваља закључити да су својим аутентично уметничким и субјективистичким ставовима, сликари Милан Коњовић током раних шездесетих година прошлог века и Драган Стојков на крају прве деценије новог столећа, настојали да у Сомбору на Ликовној јесени створе услове за аутентично бављење модернистичким сликарством и/или обновом и ревитализацијом сликарског медија. Показало се да су ови сомборски уметници који припадају различитим генерацијама, поред свести о властитој уметности, итекако спознавали дух времена и уметности у коме су стварали, чинећи све да у том времену, не само њихова уметност, и даље еmitује своје вредности – толико потребне човеку у доба бурне претумбације све више дехуманизованог света. Управо томе у част је приређена изложба Ликовна јесен 1961–2021: Милан Коњовић и Драган Стојков – иницијативе.

Нови Сад, крајем септембра, 2021.

ИНИЦИЈАТИВЕ

Милан Коњовић,
Пред шталом,
1970, уље на лесониту,
66 x 92 cm cm

Милан Коњовић,
Разговор поред вина,
1969, уље на лесониту,
85 x 117 cm

МИЛАН КОЊОВИЋ

Милан Коњовић,
Жито, Помрачење сунца,
1973, уље на лесониту,
65 x 81 cm

Милан Коњовић,
Петролејка, светац,
1970, уље на лесониту,
116 x 85 cm

Милан Којовић,
Милан Кашанин, 1965,
уље на лесониту, 92 x 73 cm

ИНИЦИЈАТИВЕ

Кадар из филма Драгана Стојкова
о Милану Коњовићу, 1975.

ДРАГАН СТОЈКОВ

Драган Стојков,
Указ, 2021,
уље на платну, 85 x 85 cm

Драган Стојков,
Иницијатива, 2021,
уље на платну, 85 x 85 см

Драган Стојков,
Слепи пут, 2021,
уље на платну, 85 x 85 см

Драган Стојков,
Немогући сусрет, 2021,
уље на платну, 200 x 200 см

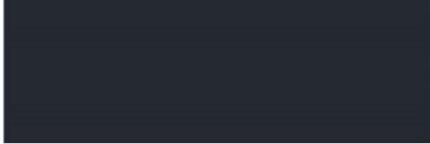
Драган Стојков,
Наговештај, 2021,
уље на платну, 200 x 200 см

Драган Стојков,
Оштрица меандра, 2021,
уље на платну, 200 x 200 см

Драган Стојков
испред рељефа **Меандер**, 2021.

Мр Данило Вуксановић

НА ИСТОМ ТРАГУ, ДВА СЛИКАРА МИЛАН КОЊОВИЋ/ДРАГАН СТОЈКОВ

Ликовна јесен је повезала дело два сликара, Милана Коњовића и Драгана Стојкова на симболичком нивоу око заједничких настојања, идеја и иницијатива. Иако у одсуству континуитета, уз бројне непогоде које су је задесиле у смутним деведесетим годинама XX века, Ликовна јесен и даље постоји и наставља да траје. Савремена уметност трансформише своја вишеструка лица, развија се и шири у свеобухватној намери да упозори друштво на различите проблеме. Свеприсутност дигиталне слике и преко потребна ангажованост променили су сликарски чин и идеале ликовности, упутивши их на сасвим друкчији пут.

У времену Милана Коњовића тај процес је започео и траје и дан данас. Драган Стојков се прикључио овом процесу и даље сигурно гази корацима сопственог сликарског пута. Обојица су остали доследни својим ликовним убеђењима и сензибилитетима. Сходно темпераментима, њихова сликарства су посве различита а стваралачке појаве ових познатих уметника говоре нам о далекосежним утицајима експресионистичких и новореалистичких тенденција уметности XX века. Ликовна јесен представља стожерно место сусретања уметничких правца и струјања, синоним језгра живе уметничке праксе. Иницијатива је термин који најбоље обједињује наизглед споредне напоре сликара Милана Коњовића и Драгана Стојкова, да повезујући савремене уметничке токове, свој родни Сомбор означе истинским уметничким центром. О делу Милана Коњовића и Драгана Стојкова сам недавно писао. У наставку текста дајем основне одреднице њихових стваралачких личности, у засебним палетама два времена које обележавају марканте сликарске тачке у нашој историји уметности.

Милан Коњовић (1898–1993)¹

У распостирању Коњовићевог имена још с краја XIX века, потом у готово пуном стваралачком XX веку, дело Милана Коњовића често је у фокусу излагачког и истраживачког окулара. Сабирање његових слика, у мношту разасутих дела у земљи и иностранству одводи нас на узбудљив пут утабан великим бројем признања, у коме ишчитавамо карактер Коњовићевог динамичног крећања ка успеху (понекад ометеног идеолошким и другим спотицањима) на коме је од самог почетка, сликар војвођанске равнице и људи на њој користио потентну снагу своје истрајне сликарске личности. Предан структури покретачке визије засноване на пробојном и изразито индивидуалном курсу прогресивног тока, Коњовић представља симбиозу неуморног делатника и гласног (најбољег) само-афирматора.

Склон самоувереним одбијањима који му приписују различите утицаје, опасан необузданим темпераментним своје личности, уз неуморно понављање субинских чинилаца који су га одредили и издвојили од других, Милан Коњовић је мислећи и радећи истовремено, трајно обележио сликарски развој наше уметности. Помињући спорадичне узоре из историје уметности са понеком сликарском личности којој је дозволио да стане уз сенку његове величине, овај сликар модерне у којој је сазрео, дозволио је потоњим сликарима да на основу његових достигнућа остваре даље токове југословенске уметности. Окупљени око његове особене харизме и енергије пратили су његов ритуални чин сликања у природи коју је себи подредио, сликарски применио и подигао је у свом раму заватрене борбе са самим собом. (филм који је Драган Стојков снимио 1975. године у пољу –чин сликања Милана Коњовића, представља ванредни визуелно уметнички документ).

Драган Стојков (1951)²

Драган Стојков је сликар дугогодишњег унутрашњег дијалога са временом. У сваком тренутку његовог сликарског процеса препознаје се тежња ка безвременој слици, универзалној икони у којој је простор алегорично измештен. Простор његових композиција настањен је пажљиво одабраним елементима како би се изградила визуелна енigmатична приповест сугестивне снаге. Дуљачак је списак предметних, пејзажних, портретних, популарних и симболичких референци које Стојков из циклуса у циклус разрађује. Контекст се прецизира али проверене, ликовне вредности увек остају присутне на његовим платнима. Оне служе основној идеји *темпоралног хода* у временској линији усмереног ка несагледивим оквирима вечности.

1 Профил војвођанског Антеја, Милан Коњовић и Галерија Матице српске, Др Тијана Палковљевић Бугарски, Mr Данило Вуксановић, 2018.

2 Прогресија сликовног писма Драгана Стојкова, Mr Данило Вуксановић, Каталог Калеидоскоп. Уметник – Колекционар – Критичар. УМЕТНИК Драган Стојков, 2021.

У трагању за одговорима на питања о пореклу културе и цивилизације, о неухватљивости видљивог и невидљивог, о романтичарском сусрету са историјским личностима и њиховим судбинама, реалистички концепт наизглед опонентних мотива пред нама успева да открије обилје фиксирано имагинативне природе. Да би боље разумели механизме стваралачког креда Драгана Стојкова, неопходно је да у себи поновимо стару истину како сликар не може утећи сопственој слици која га непрестано покреће. Замах наслеђа сликарске личности не можемо до краја разумети ако не сагледамо идејну и концептну намеру која се и у овом случају природно таложи творећи специфичан палимпсест. Симболичне и асоцијативне слике унутар саме слике/композиције, грађење нових конотација наизглед јасних мотива, као и свесна загледаност у хоризонт просторних ведута доказ су да је несвесни ниво посматрања неопходан ако желимо да ове циклусе сажмемо у један, заједнички. Заједнички именитељ свих сликарских серија Драгана Стојкова је *прогресија симболичког сликовног писма*.

Нови Сад, септембар 2021.

Издавач

Културни центар „Лаза Костић“ Сомбор

Венац Радомира Путника 2, Сомбор

телефон: 025 468 327; 025 412 583

<https://kclazakostic.rs/> kclazakostic@gmail.com

За издавача

Весна Шашић, директор

Изложба

ИНИЦИЈАТИВЕ. Милан Коњовић/Драган Стојков

Кућа легата, Београд,

12–31. октобра 2021.

Аутор изложбе

Драган Стојков

Уредник каталога

Мр Данило Вуксановић

Аутори текстова у каталогу

Сава Степанов, Mr Данило Вуксановић

Дизајн

Дејан Подлипец

Фотографије

Галерија „Милан Коњовић“, Драган Стојков

Штампа

Епоха, Пожега

Тираж

300

2021.

